

*Г. М. Рябенко,
к. е. н., доцент, Миколаївський національний аграрний університет
О. О. Кабак,
к. е. н., Миколаївський національний аграрний університет*

СТАН ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДОМАНІВСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*G. Ryabenko.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Mykolayiv National Agrarian University
O. Kabak,
Candidate of Economic Sciences, Mykolayiv National Agrarian University*

STATE OF ACCOUNTS RECEIVABLE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES DOMANEVSKY DISTRICT TO THE MYKOLAIV AREA

У статті досліджено місце дебіторської заборгованості в активах підприємств району, проаналізовано динаміку стану та структури дебіторської заборгованості у сільськогосподарських підприємствах Доманівського району Миколаївської області. Проведено оцінку ефективності використання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. На цій основі визначено необхідність удосконалення управління дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги. Запропоновано сільськогосподарським підприємствам Доманівського району розробити політику управління дебіторською заборгованістю, яка надасть змогу контролювати стан розрахунків, уникати дебіторів з високим ступенем ризику, що значно покращить платіжно-розрахункову дисципліну підприємств, і як наслідок позитивно позначиться на фінансових результатах діяльності підприємств.

In the article the place of account receivable is investigational in the assets of enterprises of district, the dynamics of the state and structure of account receivable is analysed in the agricultural enterprises of Domanevsky district to the Mykolaiv area. The estimation of efficiency of the use of account receivable is conducted for commodities, works, services. On this basis the necessity of improvement of management an account receivable is certain for commodities, works, services. It is offered to the agricultural enterprises of Domanevsky district to the Mykolaiv area to work out politics management an account receivable, that will give possibility to control the state of calculations, to avoid debtors with the large degree of risk that will improve pay-calculation discipline of enterprises considerably, and as a result positively will affect financial results of activity of enterprises.

Ключові слова: *дебіторська заборгованість, оборотні кошти, фінансовий стан, оборотність дебіторської заборгованості, швидкість обертання дебіторської заборгованості, управління дебіторською заборгованістю.*

Keywords: *account receivable, turnover means, financial state, circulating of account receivable, velocity of circulation of account receivable, management an account receivable.*

Постановка проблеми. Проблема ефективного управління дебіторською заборгованістю є актуальною та потребує дослідження, так як специфіка виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств потребує

значного обсягу оборотних активів, у тому числі активів у розрахунках [1, с.157]. Підвищити їх платоспроможність та повернути фінансові ресурси підприємства дозволить саме ефективне управління дебіторською заборгованістю. Погашення дебіторської заборгованості у найкоротші терміни, недопущення її збільшення забезпечить подолання або пом'якшення дефіциту оборотного капіталу підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління дебіторською заборгованістю висвітлені у працях Єдинак Т.С., Блакита О.Т., Бровко І.Т., Іванілова О. С., Дубровської Є.В., Новікової Н.М., Рибалко О.М., Сичової М.Б., Пасінович І.І., Хохлюк О. В. та ін. Основна увага у наукових розробках приділялася аналізу, удосконаленню методики оцінки, управлінню та оперативному контролю дебіторської заборгованості підприємства, Але деякі теоретичні положення щодо формування комплексної системи управління дебіторською заборгованістю залишаються остаточно не вирішеними і потребують проведення подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз дебіторської заборгованості у сільськогосподарських підприємствах Доманівського району Миколаївської області та розробка заходів щодо удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю підприємств регіону.

Виклад основного матеріалу. У ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції та миттєву її оплату, що призводить до утворення дебіторської заборгованості, розмір якої без належного управління досягає критичного значення. Ось чому все більше керівників усвідомлюють значення своєчасного аналізу стану та динаміки розміру дебіторської заборгованості, величини її впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства і необхідність ефективного її управління. Значна частка дебіторської заборгованості у загальній структурі активів знижує ліквідність, фінансову стійкість та підвищує ризик фінансових збитків.

Дебіторська заборгованість може бути допустимою, тобто обумовленою діючою системою розрахунків, і недопустимою, що свідчить про недоліки у фінансово-господарській діяльності. З метою недопущення втрат і визнання підприємства неплатоспроможним кожен господарюючий суб'єкт повинен намагатися своєчасно скорочувати дебіторську заборгованість [2, с.24].

Для поглибленого дослідження даного питання нами обрано сільськогосподарські підприємства Доманівського району, основними перевагами яких є:

- розвинена інфраструктура;
- розвинена соціально-культурна сфера;
- наявність кваліфікованої робочої сили та можливість використання науково-виробничого потенціалу;
- сприятлива для сільськогосподарського виробництва структура земельних ресурсів;
- наявність природних ресурсів для розвитку промисловості;
- туристична привабливість: безліч місць придатних для зеленого туризму, наявність лісових насаджень, пам'ятних та історичних місць, заповідних зон та заказників;
- сприятливий клімат для розвитку підприємництва.

Нами проаналізовано місце дебіторської заборгованості в активах сільськогосподарських підприємств Доманівського району Миколаївської області за 2011-2014 рр. (табл. 1).

Проведений аналіз дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Доманівського району Миколаївської області (табл. 1) свідчить про те, що за досліджуваний період розмір заборгованості у розрахунках з дебіторами збільшився на 125,3% і становив на кінець 2014 року 37,3 млн. грн. Більшу половину в обсязі дебіторської заборгованості займали борги у розрахунках за товари, роботи і послуги - 23,9 млн грн (64,1%).

Необхідно зазначити, що у сільськогосподарських підприємствах Доманівського району частка дебіторської заборгованості, у тому числі за товари, роботи та послуги, з кожним роком збільшується. Так, у 2014 році питома вага дебіторської заборгованості в активах підприємств складала 14,7 %, в оборотних активах – 23,7 %, при цьому частка дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги у загальній її сумі займає 64,1 %. З кожним роком стан дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги погіршується, якщо у 2011 р. даний показник становив 10744,8 тис. грн, то у 2014 р. - 23919,9 тис. грн, що у 2,2 рази перевищує показник 2011 року.

Таблиця 1.

Місце дебіторської заборгованості в активах сільськогосподарських підприємств Доманівського району

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Активи, тис грн	187592,7	192936,4	212837,6	253684,7
Оборотні активи, тис грн	111905,5	116605,4	122975,4	157573,1
Дебіторська заборгованість всього, тис грн у тому числі:	16557,2	19592,2	27214,7	37302,9
- за товари, роботи, послуги, тис грн	10744,8	10685,1	15858,2	23919,9
Частка дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги у загальній її сумі	0,649	0,545	0,583	0,641
Частка дебіторської заборгованості в активах підприємства	0,088	0,102	0,128	0,147

Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства	0,148	0,168	0,221	0,237
Частка дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в активах підприємства	0,057	0,055	0,075	0,094
Частка дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в оборотних активах підприємства	0,096	0,092	0,129	0,152

Джерело : розраховано та побудовано за даними фінансової звітності сільськогосподарських підприємств Доманівського району

Недотримання умов договорів, несвочасне доведення претензій за заборгованістю, які виникли, приводить до зростання дебіторської заборгованості, а як наслідок, до погіршення фінансового стану підприємств. Нами проведений аналіз показників ефективності використання дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги у сільськогосподарських підприємствах Доманівського району за 2011-2014 рр. (табл. 2).

Проведені розрахунки дають змогу зробити висновок (табл. 2), що швидкість обертання дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств Доманівського району з кожним роком значно уповільнюється, якщо у 2012 році кошти вкладені у розрахунки обернулися 11,6 разів протягом року, то у 2014 році – лише 6,4 рази. За досліджуваний період значно збільшився строк погашення дебіторської заборгованості у сільськогосподарських підприємств Доманівського району - з 31 дня до 57 днів.

Таблиця 2.
Показники ефективності використання дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги у сільськогосподарських підприємствах Доманівського району

№ п/п	Показники	Роки			
		2011	2012	2013	2014
1	Виручка від реалізації продукції, тис. грн	109523,4	124332,7	128781,0	153375,0
2	Сума одноденного обороту з реалізації продукції у досліджуваному періоді, тис.грн	300,1	340,6	352,8	420,2
3	Загальна сума оборотних активів, тис.грн	111905,5	116605,4	122975,4	157573,1
4	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн	10744,8	10685,1	15858,2	23919,9
5	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн	12128,9	15707,3	18703,5	23708,6
6	Коефіцієнт залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість (р.4/р.3)	0,09	0,09	0,13	0,15
7	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, од (р.1 / р.4)	10,2	11,6	8,1	6,4
8	Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, (р.5/р.4)	1,13	1,47	1,18	0,99
9	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів (р.4/р.2)	36	31	45	57

Джерело : розраховано та побудовано за даними статистичної та фінансової звітності сільськогосподарських підприємств Доманівського району

Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості не відповідає нормативному значенню (1,5 - 2), що є негативним явищем для сільськогосподарських підприємств Доманівського району.

Це все свідчить не лише про низьку платоспроможність покупців і недотримання платіжної дисципліни, а й насамперед, про недостатньо ефективне управління дебіторською заборгованістю з боку підприємств-кредиторів. Розміри дебіторської заборгованості та їхня динаміка прямо чи опосередковано визначають характер управлінських рішень у виробничо-фінансовій сфері.

Проблеми із дебіторською заборгованістю нерідко є причиною дефіциту грошових коштів, що змушує підприємства змінювати умови реалізації своєї продукції. Це вимагає від виробників (постачальників) вироблення гнучкої політики надання кредиту й інкасації [3, с.55].

Рекомендуємо застосовувати на сільськогосподарських підприємствах Доманівського району Миколаївської області політику управління дебіторською заборгованістю, яка складається з таких основних елементів:

- контроль за станом розрахунків;
- орієнтир на більшу кількість споживачів з метою зменшення ризику несплати одним з них чи декількома;

- контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості (значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості і змушує підприємства залучати додаткові джерела фінансування);
- використання системи знижок при достроковій оплаті покупцем чи замовником;
- періодичний перегляд граничної суми комерційного кредиту, виходячи з наявного фінансового стану клієнтів;
- отримання застави на суму не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;
- залучення установ, які стягують борги, при наявності документальних підтверджень;
- уникнення дебіторів з високим ступенем ризику;
- страхування кредитів для захисту від значних збитків при безнадійних боргах.

У системі управління дебіторською заборгованістю для її контролю необхідно також використовувати інформаційні технології. Для оцінки надійності того чи іншого дебітора необхідно проаналізувати дані, що характеризують повноту і своєчасність погашення заборгованості у попередні періоди. Інформаційна система, за допомогою якої здійснюється управління дебіторською заборгованістю, враховує дату визнання дебіторської заборгованості, умови відвантаження за кожним контрагентом, а також термін виконання зобов'язань [4, с.57].

Використання інформаційної системи забезпечить сільськогосподарським підприємствам Доманівського району Миколаївської області:

- автоматичне здійснення розсилки листів із попередженням про терміни платежу та інформацію про те, які заходи можуть бути застосовані до боржника при невиконанні ним зобов'язань у визначений термін;
- автоматичне блокування відвантаження, якщо перевищений ліміт або період прострочення виконання зобов'язань за попереднім постачанням перевищив допустимі значення;
- на підставі договірних умов нараховувати пеню та штраф;
- оперативно поновлювати дані про стан дебіторської заборгованості й надходження платежів від компаній – дебіторів [3].

Висновки. Стабільно високі розміри коштів у розрахунках з дебіторами підприємств свідчать про незадовільне управління коштами у розрахунках з дебіторами, низьку платіжну дисципліну покупців (замовників), а також загалом про наявність проблеми неплатежів. Покращення ситуації із стягненням дебіторської заборгованості – важливий резерв покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств Доманівського району. У сучасних умовах господарювання розробка ефективного управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових завдань у вирішенні задач підприємства з позиції забезпечення належного рівня фінансової безпеки та досягнення позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємств.

Література.

1. Іванілов О. С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О. С. Іванілов, В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1. – С. 156-163.
2. Блакита Г.В. Актуальні питання управління дебіторською заборгованістю / Г.В. Блакита, О.Т. Бровко // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №3 (69). – С. 23-29.
3. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи / Т.С. Єдинак // Держава та регіони. - 2009. - №3. - С.54-57.
4. Пасінович І. І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства / І.І. Пасінович, О.М. Шевчук // Економіка. Управління. Інновації. —2013. — № 2 (10). — С. 56 – 60.

References.

1. Ivanilov O. S. Smachylo, V. V. and Dubrov'ska, Ye. V. (2007), "The mechanism of accounts receivable management company", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 1, pp. 156-163.
2. Blakitya, H.V. and Brovko, O.T. (2012), "Current Issues accounts receivable management", Zbirnyk naukovykh prats' VNAU, vol.3 (69), pp. 23-29.
3. Yedynak, T.S. (2009), "Issues of accounts receivable of enterprises in the financial crisis", Derzhava ta rehiony, vol.3, pp.54-57.
4. Pasinovykh, I. I. and Shevchuk, O.M. (2013), "Recent analysis of the problem and accounts receivable management company", Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii, vol. 2 (10), pp. 56 – 60.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2016 р.